

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 10 К., 10 Мар., 2 Дол., 4 рублі,
піврічна 5 К., 2 рублі, квартальна 3 К., 1·20 рублі. :: Ціна
сього числа 30 сот., 10 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege,
Tür 19. Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III. рік. Ч. 27—28.

Відень, 2 квітня 1916.

Ч. 87—88.

Листи з Німеччини.

IV.

(Німецькі українофіли і „Ukraine“. — Погляд на німецьке українофільство з партійного та соціального боку. — Проф. Якобзон у боротьбі з самостійною Україною).

Вже з моїх попередніх листів міг уважливий читач запримітити, що про німецьке українофільство не можна говорити як про вислів змагань якоїсь одної партії або групи. Прихильників України ми мали всюди, та ся прихильність зосередковувала ся поки-що на одиницях. Загалом беручи, справа України була майже зовсім невідома. Німеччина по суті річи держава строго національна й доперва війна вивела Німців на ширший світовий шлях та поставила їх перед зовсім нові, невідомі для них проблеми. Чим сильнійше йшла освідомлююча праця з одного, а поступ воєнних операцій з другого боку, тим більше й ширшав круг одиниць, що стали інтересувати ся „чужими“ питаннями. Нині, можна сказати, той стан уже переломаний, а німецька публіка, особливо політикуюча часть її, виявляє безперечне заінтересованне всякими народами й народцями, від Курляндії почавши, аж до Тибету. А зокрема треба се сказати відносно до України. Правда, Німці мали й передтим уже свої звязки повсюди, особливо на Балкані та в Малій Азії (коли не говорити про колонії та держави південної Америки), але ці звязки були чисто фінансової та торговельної натури, тож і знанне дотичних країн обмежувало ся персонально на замкнений круг банкірів та промисловців. А саме сей круг людей має дуже малий хист до розслідування строго-політичних питань, хоч має релятивно великий засіб знання конкретних відносин на місці.

Та відокремлені, незв'язані між собою прихильники української справи не могли на довго зостати ся незорганізовані, коли справа визволу України мала стати на ширшому політичному ґрунті. Всяка серйозна акція вимагає організації, а особливо там, де маєть ся діло з мільонами населення та тисячними нитками й впливами, що взаємно перехрещують ся. Треба було отже й німецьким прихильникам визволу України згуртувати ся в якесь одно тіло, щоб вивести справу на ширшу воду доцільного ділання.

Се стало ся з заснованнем товариства „німецьких пособників українських визвольних змагань“ — союза „України“ (Ukraine).

Пишучому сі листки прийшло ся вже здавна кинути думку й агітувати за згуртованнем німецьких українофілів*, особливо з двох мотивів. Раз тому, що як уже зазначено вище, сам розвиток акції вимагав такого згуртовання, а далі з причин чисто агітаційних вимог. Треба мати на увазі, що всякий чужинець, хочби він був речником і найсимпатичнійшою по собі справи, стрічаєть ся в одиниць иншої національності з деяким *reservatio mentalis*, утаєним застереженням, яке каже мимохіть відносити ся до всякого виступу чужинця з не все оправданим скептицизмом. І се инакше бути не може, бо се річ психологічно зовсім усуправдливлена і зрозуміла. А додайте ще до сього всілякі підпольні інтриги і інвективи, яких нам певно не пожалували наші національні противники! Так отже згуртованне самих Німців, прихильників нашої справи, як Німців, було необхідною потребою, бо инакший відгомін тай і дійсний вислід мусить давати те, що ми говоримо до німецького загалу, а инакший те, що говорять у нашій справі самі до своїх.

Отському останньому домаганню акції в цілости відповідає організація „України“, бо членами її можуть бути тільки Німці і се застережено в самім статуті.

Щодо з'організованя „України“ прийшло помимо довгої агітації тільки тепер, на се зложили ся всілякі причини — головно ся, що доперва протягом самої війни прийшло до значного загострення відносин між Росією й Німеччиною. Доперва після всяких офіційних і неофіційних заяв з російського боку стало тут ясно, що з Росією ніяк не поладити та що нема для Німеччини успішного завершення війни з східним сусідом без його рішучого мілітарного розгрому.

Лишаючи на боці ідейний товчок до згуртовання німецьких пособників українства, сама організація товариства „Ukraine“ вийшла в її теперішньому складі виключно з німецьких кругів і з їх безпосередньої ініціативи. Се важно з гори зазначити — особливо тому, що не витягати

* До речі кажучи, вживаю тут всюди назви „німецькі українофіли“, бо так їх іменують теж у німецьких кругах.

з самого, дуже зрештою відрядного факту задалекосяглих висновків. Далекосягли висновки та сподівання можна буде ставити доперва тоді, коли з поступом воєнних операцій на Сході справа сама стане актуальною та коли „Ukraine“ матиме спромогу і волю заявити, як вона уявляє собі державну організацію України після її евентуального визволу.

Союз „України“ розвивається — як на існуючі обставини — успішно та числить уже тепер поверх сотку дійсних членів. Союз видає два органі: „Osteuropäische Zukunft“ та безречинцевий додаток для преси „Korrespondenz der Osteuropäischen Zukunft“. Перша з двох названих часописей (обі друкують ся в накладні Лемана в Мюнхені) розходить ся в 7.000 примірників, — з другої, призначеної для вжитку преси, появило ся досі у всіляких німецьких газетах та журналах поверх чотириста дрібних заміток і нотаток. Це безперечно великий успіх в ділі спопуляризованія української справи в такім короткім часі!

На чолі товариства „Ukraine“ стоїть ексц. ген. Гебзаттель, — на північну Німеччину (з осідком у Берліні) був. міністер ексц. Ріхтер; технічним орударем товариства є др. Шупп. Він же є редактором „Osteuropäische Zukunft“.

Побіч союзу „України“, а навіть рівночасно з ним, мала виринути ще й друга акція серед німецького суспільства в нашій справі, яка одначе не дійшла до успішного кінця. Акція ся, захоплюючи головню консервативні німецькі круги, могла багато пособити нашій справі, колиб була прийняла конкретні форми та стала на явній, публіцистичній основі. Так, як нині справа стоїть, консервативні німецькі елементи, в їх цілості — не кажучи про симпатизуючі з нами одиниці з сього впливового табору — стоять усе ще оподалік нашої справи.

Загалом беручи українство має в Німеччині своїх прихильників наразі головню в кругах всенімецьких та німецької духової інтелігенції („Intellektuellen“, як тут говорить ся) — отже всіляких публіцистів, політиків та учених, — а з суспільно-господарської точки погляду: в деяких кругах німецьких торговельників та великих промисловців.

На тім міг би я закінчити тоту частину моїх листів з Німеччини, яку я призначив в мойому першому листі задля обговорення чисто політичних справ. Та зайшов уже протягом писання моїх листків немилий для нас інцидент, про який годі замовчати, а саме брошура проф. Германа Якобсона: „Russlands Entwicklung und die ukrainische Frage“ (Cassel, 1916, Verlag Pillardy u. Augustin). Проф. Якобзон був довгий час доцентом на університеті в Мюнхені, а тепер є він дійсним професором на університеті в Каселі. Отжеж проф. Якобзон, як „фаховий“ язикознавець, почув себе покликаним забрати саме тепер голос в україн-

ській справі, щоб, мовляв, поставити у „властивім світлі“ добре подуману і „знаменито ведену, але односторонню та збаламучуючу українську пропаганду“ (gut gemeinte und vorzüglich geleitete, aber einseitige und verwirrende Propaganda!). Проф. Якобзон береть ся в своїй брошурі розсліджувати, чи є внутрішні, з потреб самої України впливаючі основи до здвигнення самостійної української держави, та відповідає на се питання — негативно. Ба, мало сказати, негативно, а то й просто ворожо. Українці, по думці проф. Якобсона, ніколи не творили самостійної держави, не мали теж ніколи власного державного почування (Staatsgefühl) тай і не могли його мати. В часи козацтва, в якому були чинні головню чужі, неукраїнські елементи, проявились вправді „деякі змагання до свободи“, але се змагання приглушувало почуття релігійної спільности з Московщиною. Українська мова не є теж — запевняє з ученою міною проф. Якобзон — гарантією окремішности від Москалів, бо знавець-лінгвіст і тепер не може рішучо сказати, де кінчається наріче, а де починається самостійна мова (про рішення в сій справі петербурзької Академії Наук проф. Якобзон не згадує ні словечком!) — а втім обі мови до себе „дуже близькі“. Про українську літературу, як про письменництво, що заспокоювало-б усі потреби сього народу, проф. Якобзон і говорити не хоче; за те імпує йому російська література, одна з найбагатших на цілій земній кулі („eine der reichsten der ganzen Welt“), — яка зостанеть ся на все (!) духовою вітчиною і для всякого українського інтелігента („die geistige Heimat der kleinrussischen Intellektuellen“). Толстой напр. має по думці касельського професора для українського мужика далеко більшу вагу, ніж його власні письменники („mehr ist, als die eigenen kleinrussischen Schriftsteller“). А вислід тих усіх високовчених мірковань проф. Якобсона? Що визвольницькі змагання щодо України є виключним плодом галицьких Українців та що, якби навіть здвигнути самостійну українську державу, то там зараз таки виринула-б сильна русофільська партія, — і то не із самих московських магнатів, — яка змагала-б до нової сполуки з Росією („eine starke — професор Якобзон знає вже навіть згори, що eine starke! — Partei, die zu Russland will“).

З проф. Якобзоном не слід тут полемізувати, бо се не довело-б до ціли, та цікаво-б було знати ось-що: Хто саме спонукав проф. Якобсона до написання такої брошури в теперішню пору, брошури, яку зарекомендовано навіть в „Frankfurter Zeitung“ і „Fränkischer Courier“ — як „eine objektive (!) Würdigung der ukrainischen Frage“, пригожу до широкого розповсюдження у „всіх інтересованих політичних кругах“?

Ось сказати-б: ріжними дорогами ходить ласка Божа...

Др. Євген Левитський.

3 румунських голосів про українську справу.

В тих шарах румунського громадянства, котрих турбує безпросвітна доля бесарабських земляків і котрі отже настроні є проти Росії, вельми цікавлять ся українською справою та державно-самостійницькою орієнтацією Українців підчас війни.

Не треба казати, що журачи ся долею своїх пригноблених царизмом бесарабських земляків, вони не криють своїх

симпатій і до нашого народу. З виразом сих симпатій ми — річ зрозуміла — здбуємо ся передовсім у румунських публікаціях протиросійського напруму, особливо в видавництвах румунського „Союзу визволення Бесарабії“ (Liga pentru liberarea Basarabiei), котрий видав дуже цікаву інформаційну брошуру про визволення Бесарабії, написану одним з найліпших знавців бесарабських відносин та справ, професором

З. Арборе, відомим приятелем українського народу. Маємо на думці його публікацію: „*Liberaea Basarabiei*“, в якій автор зробив дуже річевий і вичерпуючий огляд положення бесарабських Румунів, а поруч з тим познайомив читачів з історією та розвитком сеї країни.

В сій своїй праці він присвячує чимало уваги також і Україні та українській справі (див. ст. 8, 18—23), спеціально зупиняючи ся на історії українсько-румунських (а саме—молдавських) відносин, котрі стали тіснішими від часу, коли Україна, а потім Молдавія опинили ся під політичною гегемонією Польщі. Наслідком того українсько-молдавські відносини мали насамперед політичний характер: спричинені були прямим впливом до політичної самостійності, а передовсім визволення з під польського панування. Поруч з тим появили ся в них згодом культурні елементи, головню в сфері релігійній, що викликала потреба оборони спільної українсько-румунської релігії проти польонізаційного напорю католицизму.

Спільність цілей політичної боротьби зміцнювали також династичні звязки між обома народами. Напр. у другій половині XV ст., коли на молдавський престол покликано запорозького ватажка Дмитра Байду-Вишневецького, або в дальшій століттю, коли син гетьмана Богдана Хмельницького Тиміш оженив ся з донькою молдавського господаря Василя Луци (Lupu).

В Бесарабії завжди знаходили захист українські політичні емігранти, котрі змушені були втікати з батьківщини, чи то з причини польського поневолення, чи то задля московського утиску... В Бесарабії знайшов захист та вмер і великий борець за визволення України гетьман Мазепа після полтавської катастрофи (1709 р.).

Коли в давніших часах українсько-румунські симпатії та політична кооперація полягали на спільнім негативнім становищі супроти польської гегемонії й експансії, то в новітній добі має воґа свою політичну „*raison d'être*“ задля однакового московського утиску Українців і Румунів у Росії. Тому українсько-румунські симпатії не мають лишень характеру традиційно-історичних ремінісценцій, але й під сю хвилю визначають ся вельми сучасним політичним значінням.

Арборе робить таку характеристику українсько-румунських відносин: „Ми бачимо отже, що здавен-давня існують живі приятельські зносини поміж Молдаванами й Українцями, що між сими двома народами справді не було причин до суперечок, — навпаки було спільне одушевлення задля самостійності, бо обидва народи мали спільних ворогів сеї самостійності. Се одушевлення — говорить далі автор — задля національної самостійності доховало ся до наших днів. Воно саме є ґрунтом, на котрім можуть відновити ся історичні симпатії в сучасному положенню.

В кождім разі самостійна українська держава буде оборонним муром для румунської країни проти зогнилого північного кольоса. Українська держава буде мирним сусідом Великої Румунії (ст. 22—23; підкресленне мое. Н. В.).

Той самий автор написав крім того, як знаємо, оптимістичну передмову про український нарід (*Poporul ucraian*) до румунського видання відомої брошури д-ра Цегельського „*Rusia Tarista*“ (вид. „Союзу визволення України“), в якій між иншим цитує цікавий лист М. Драгоманова

(з р. 1877) до нього в справі спільної українсько-румунської боротьби проти спільного ворога, себто проти Московщини.

Автор иншої вельми цікавої румунської публіцистичної розвідки „*Singura primejdie Rusia*“ (Єдина російська небезпека), що видав сю свою працю під псевдонімом *Historicus* (вона вийшла накладом букарестської часописи „*Seara*“ в 1915 році), торкаєть ся української справи яко клясичного прикладу винародовлюючої політики царського уряду, а саме для ілюстрації своєї думки, що Росія, визволюючи, поневолює, що, висвободжуючи народи з дотеперішнього їх поневолення, поволі заковує їх у міцний ланцюг безпросвітнього ярма. На ст. 9—10 своєї праці він ілюструє повільний процес поневолення України Московщиною. На жаль автор не формує далі позитивно свого становища до балкансько-імперіалістичних змагань Росії (особливо щодо Константинополя та Дарданелів), — можна було б припустити, що думка самостійної української держави яко заборолу Румунії проти балканської експансії Росії — мусіла б бути з його боку заакцентована. Чейже автор сам констатує, що „єдиною небезпекою задля нашого (себто румунського Н. В.) існування яко народу та держави — є Росія“ (стор. 46), що „сучасна війна заризикувала наше (себто румунське, Н. В.) існування яко держави, що перемога Росії означатиме занепад Румунії (ст. 47) та що, як коли небудь Росія опанує Дарданелі, доля Румунії через се саме наперед буде порішена, а її упадок опісля буде питанням тільки декількох десятиліть“ (ст. 41).

Чи-ж логічним висновком з сих передумов не є те, що Росія мусить бути відсунена від Чорного моря та що поміж нею та Румунією має повстати держава — забороло, себто визволена Україна, котра була б по словам Арборе: „мирним сусідом“ Румунії?

Румунська соціальна демократія, як відомо, висловила ся за абсолютною нейтральністю своєї батьківщини в часі сеї війни. Останніми часами появила ся в ній одначе опозиційна течія, осередком котрої є яська організація. На чолі сього опозиційного напрямку стоять відомі румунські соціалістичні провідники др. Гелертер (*Ghelarter*) та Бужор (*Bujor*). Органом її стала ново-заложена часопись „*Convobili sociale*“ (Суспільні гутірки). Ся течія прихильна центральним державам і рішучо протиросійська. Прихильники її висловили ся також за абсолютну нейтральність Румунії, одначе на випадок, колиб сього не можна було вдержати, вони категорично домагають ся прилучення Румунії до центральних держав та активного виступлення її проти Росії, на їх думку, найбільшого ворога румунської державної самостійності та національної незалежності. На сей випадок та задля ослаблення Росії вони домагають ся далі анексії Бесарабії й утворення самостійної української держави, що буде найліпшим захистом Румунії перед російською небезпекою.

Думка самостійної України має та може мати ще більше ґрунту в Румунії. Вимагає одначе систематичної та плянної роботи, особливо в пресі, в якій ще дуже сильним є *entente*-фільський гіпноз, а поруч з тим подекуди й русофільство. Одним словом треба, як каже Арборе, оживити старі українсько-румунські симпатії, в старих традиціях відшукати живий сучасний змісл. Треба з під попелу минувшини роздмухати жевріючі іскорки майбутности.

Н. В.

В Думі й поза нею.

Найбільш характеристичною ознакою теперішньої праці Думи являється те, що вона займається не тим, чим треба; се й головна причина того, що посліди уникають думських засідань; навіть такий жвавий посол, як Пуришкевич, покинув Петербург, заявивши в віршованім поданні до думської президії, що Дума йому „осточортіла“, бо в ній нічого не роблять, а тільки промовляють. Темою промов останнього часу було таке „актуальне питання“, як зреформованне парохій. Пекучим являється се питання остільки, оскільки російська урядова церква або, ліпше сказати, „міністерство православної віри,“ хоче з'організувати попів для переслідування штундистів і інших раціоналістичних сект на Україні, яких російські чорносотенні націоналісти обвинувачують у прихильності до Німеччини. Але і в с'ім питанні Дума не могла погодити ся з правительством. Поступовий блок зажадав у своїй резолюції перебудови церковної управи на соборних основах з заведенням широкої місцевої самоуправи та негайного скликання церковного собору. Сього, розуміється, жадав собі правительством найменше, бо всяке зміцнення громадського елементу в бюрократичній російській церкві може тільки зміцнити в ній національний український елемент. Таким робом довгі промови в церковній справі се лишень пусте витрачання дорогого часу Державної Думи.

До корисної праці Думи не можна зачислити й палких промов проти військової цензури, бо найпалкіші промови знов же або конфіскують або дозволяють до друку тільки по впливі довшого часу, коли вони тратять у значній мірі своє моральне значіння.

Вісти про близьку господарську катастрофу, про те, що 50, а в деяких найбільш родючих губерніях і 70% нив лишили ся незасіяними, дійшли до Думи дуже пізно, як висловив ся один з послів, може запізно, й особливого вражіння в Думі не викликали; правда, внесено проєкт про раціональніше використання сил полонених, а навіть про притягнення китайських і корейських робітників, але чи сей проєкт виконається і чи не запізно, се вже инше питання.

Для Думи не лишається таємницею й те, що Росію наслідком фінансової та господарської кризи роспродує правительством гуртом і вроздріб, починаючи з державних купелівих місць на Кавказі й кінчаючи копальнями золота та платини. І великий промисловець Коновалов, промовляючи за господарським зближенням з союзниками, підкреслив, що „руководною ідеєю на полі господарської політики повинно бути змагання увільнити національне господарство від усяких форм поневолення чужою продукцією, хочби і продукцією союзників.“ Вістрє сеї заяви російського капіталіста

звернене головним робом против Англії й вона є значно більше характеристичною для теперішніх російсько-англійських відносин, ніж ціла врочиства балаканина російських журналістів в Англії.

Свідомість тяжкої залежності від Англії, що все більше зростає, повинна, розуміється, причинити ся до зросту мирних тенденцій у Росії. Які сильні вони вже тепер, про те з урочистих думських промов довідати ся не можна. Але все-ж з необережної уваги одного з найпалкіших російських шовіністів, обуреного недостатком войовничого настрою в Росії, довідуємо ся, що 180 послів внесли до царя таємне домагання скорійше заключити мир. До яких партій належать сеї посліди, ми на жаль не знаємо. Змагання до миру постійно зростає не тільки в робітничих кругах, а й серед крайніх правих; у всякім разі значна кількість осіб, що стоять за сим домаганням, дозволяє припустити, що тут ходить не про одну якусь партію. Але не підлягає жадному сумніву, що й у найбільш войовничих кругах, які належать до поступового блоку, настрої сильно підупав. У всякім разі уряд не хоче здати ся на ласку й неласку лібералів і усунувши до решти скомпромітованого Хвостова, діяльно переводить з'організування правих партій при енергічній допомозі тогож самого Хвостова.

Праві скликають у Москві величезний з'їзд. Хочуть привезти на нього до 2000 селян і численних представників провінціального духовенства. Грошей правим не бракує, бо на скликання з'їзду правительством дало їм дуже багато грошей. До сього з'їзду праві партії мобілізують усї свої сили; між Марковим II і Дубровиним провадять ся переговори.

Для розв'язання чергових питань відбувають ся в Левашова засідання, в яких беруть участь визначніші провідники „Союзу русекаго народа“. З Москви закликали до Петербурга відомого чорносотенця Пасхалова. В справах чорносотенного з'їзду відбувають ся наради також між бувшим міністром справедливости Щегловітовим і Хвостовим, який, утративши свою високу посаду, може тепер без перешкод зайняти ся чорносотенною діяльністю.

Таким робом призначення Штюрмера на посаду премєра та міністра внутрішніх справ очевидно цілком не порушило іділічних відносин між правительством і крайніми правими й ліберали знову стоять, як і ранійше, перед питанням, проти кого їм провадити боротьбу, проти правительства, чи проти зовнішнього ворога, та провадитимуть звичайно боротьбу на обидва фронти до повної поразки Росії й російського шовіністичного лібералізму.

М. Троцький.

За тиждень.

(Три фронти. — Німецька воєнна позичка. — Розлам у соціал-демократії Німеччини).

В армейській приказі сказав генерал Жофр: Німці потребують побіди під Верденом... Потребують її до повної побіди. Французи розуміють дуже добре, що побіда під Верденом буде таким наддатком до теперішніх побід центральних держав, що переважить зовсім на сторону Німців. І тому опирають ся вони так завзято, уперто, з очайдушністю людини, що боїть ся свого завтра... Завзяті бої прибирають у своїй цілості манеру гри в шахи: Не при-

митивний запал, а вирафінована, холодна хитрість рішає на отей страшній, кривавій шахівниці. Нераз один малий, але хитрий тяг „хлопцем“ — посуває отсю гру значно до мата — упадку Вердену.

Головна акція Німців коло Вердену пересунула ся на лівий беріг Маси, має вона на цілі евентуальне оточення Вердену з північно-західної сторони. В останнім тиждні здобули Німці на с'ім терені важні позиції на пів-

нічний схід від Авокур (Avocourt), при чім попало в руки побідників 2914 полонених з рядових і 58 офіцерів. На західнім боці Маса обмежує ся ціла акція на артилерійським огні; отся діяльність тяжкої німецької артилерії викликала недавно в самім Вердені пожар.

Кадрна поїхав на французький фронт, щоб віддати візиту Жофрови. За час неприсутности сього „дощового“ генераліссимуса австрійські війська перейшли до малого наступу. Вже давніше, — зараз по скінченню пятої, для Італійців безуспішної битви над Сочєю, вдало ся Австрійцям зробити декілька вдатних випадів з тольмеїнського причілка та викинути неприятели з його оборонних позицій в області Крна. До останніх подій на сім фронті належить відбитте одної важної позиції коло Ославії та здобутте італійських становищ напроти подгорських укріплень.

По італійським невдатнім наступі перейшли російські війська до офензиви — з тою самою цілю: щоб облекшити Французам оборону Вердену. На східне крило армії Гінденбурга спрямували вони сим разом свої напади: головно між Двиною та Вілією, між нароцьким і вишневським озером відбувають ся завзяті бої. Вже 10 днів — від 18 марта — розбивають ся російські ряди на німецьких становищах; їх страти тут не менші, ніж у часі нещасливої карпатської офензиви. Німецькі звідомлення майже кожним разом говорять про „масовий вклад“ (Masseneinsatz) людського „матеріалу“. . . Як виглядає той масовий вклад, найкраще видно з перших боїв теперішньої російської офензиви, коли то над нароцьким озером полягло в одній боротьбі більше ніж дев'ять тисяч російських жовнів . . .

Безперечно найцікавіші події розіграли ся останніми часами в Німеччині. Четверта німецька позичка виказала знову велику економічну силу Німеччини, виказала їй „незужитість“ під сим оглядом. Вона осягнула висоту десять і пів мільярдів, але тут не враховані ще заграничні підписки (Zeichnungen) та підписки з фронту. Значить, сума досягає майже висоти третьої німецької воєнної позички, яка досягнула дванадцять мільярдів. Загалом позичили німецькі горожане дотепер — за час 20 місяців — своїй державі тридцять і п'ять мільярдів. Жадна з ворожих держав навіть не припускала, що Німеччина викаже таку високу економічну спроможність. Обраховувано загально, що річний дорібок, приріст маєтків у Німеччині вносить сім мільярдів. Дотеперішня воєнна позичка забрала-б сей приріст на час п'ятих літ. Тимчасом показало ся, що отей обчислення були мильні; річний приріст маєтків Німеччини вносить сорок і два мільярди, значить, значно більше ніж у Франції, де він досягає тільки двадцять сім мільярдів франків. Одначе треба взяти, під увагу, що відсутність муштин і тяжші воєнні обставини спричинюють зменшення сього річного прибутку о четвертину, а може навіть о третину. Тридцять мільярдів могли-б дати німецькі горожане без зрушення капіталу. В дотеперішніх позичках дали вони річно пересічно двадцять мільярдів. Треба також поразувати, що з тих мільярдів, позичених державі, повертає велика скількість назад у кишені горожан: се зиск доставників армії (і то відомий,

славний зиск!), хліборобів, годівельників худоби та власників припасів. Тому, що рух з заграницею майже зовсім перепинений, держава закупує товари в власних горожан. Горожане дають гроші на воєнну позичку, держава віддає їм ті гроші за товари й от маємо такий *circulus vitiosus*.

Німецьку політичну опінію займає тепер у високій мірі один важний політичний факт, який зайшов у соціал-демократичній парламентарній фракції, а саме розлам сеї фракції на два табори. В німецькій соціально-демократичній парламентарній репрезентації вже від самого початку війни, від дня 4 серпня, в яким ухвалено воєнний етат, бюджет у парламенті, істнували дисференції. Вже тоді спротивила ся група соціально-демократичних послів против ухвали воєнних кредитів, одначе, щоб не виломлювати ся зпід партійної дисципліни, підчинила ся більшості. Тодішній голова парламентарної фракції Газе (Haase) уступив, він належав до меншости, а на його місце прийшов сторонник більшости Шайдеман.

Цілий конфлікт був внутрішньою справою, в середині партії кипіло, тільки строга партійна дисципліна не дозволила видобути ся отсому конфліктові на верх. Виступи Лібкнехта були, правда, зверхнім висловом того конфлікту, — одначе він же був „диким соціалістом“, якого всі товариші відпекували ся. Отсей довго укриваний внутрішній розлам — виступив ясно й то дуже бурливим способом на однім засіданню німецького парламенту з дня 24 с. м. Потім, як посол Шайдеман яко провідник соціальної демократії — заявив, що його партія голосуватиме за етатом (бюджетом), зовсім несподівано для членів партії більшости виступив Газе й заявив, що меншість голосуватиме проти бюджету. Повстали бурливі сцени, „яких дотепер райхстаг не бачив“, — найбільше обурення проявляла соціалдемократична більшість, вона й робила найбільше крику. Таким бурливим способом розіграла ся боротьба між партійною дисципліною та щирістю переконань. Зараз після того меншість — у числі 18 — виступила з фракції й утворила нову фракцію „соціалдемократичної спілки праці“ (Fraktion der sozialdemokratischen Arbeitsgemeinschaft).

Предсеїдателями фракції стали Газе та Ледебур. Газе, що був дотепер також у президії, зрезигнував з сього становища. З отсим розламом партії вяжуть ся важні питання: Яке внутрішнє значінне має сей розлам для фракції? Що скаже партія на сей розлам у своїй парламентарній фракції? Яке вражінне заграницею викличе сей факт? Arbeiter-Zeitung (28 марта) не бере так надто трагічно сього розламу: „Факт розламу має в кождім разі велике значінне яко знак далеко йдучих противенств у німецькій соціал-демократії, одначе ми зовсім не маємо нахилу його перецінювати, або так оцінювати, що з ним зачнеть ся розлам самої партії на два напрями“.

Чи отсей виступ „відкритих“ приклонників мира зробить вражінне на загралицю, чи не викличе може подібних прояв також у соціалістичних партіях інших країв, се покаже будучність.

— к.

Йорданський опирь.

*Степ широкий, мов те море,
Кінь копитом землю поре,
А підкови іскри крешуть,*

*Срібні леди снігом чешуть.
Сніг блищить, горить огнями
Під сильними копитами . . .*

Лицарь поводи тримає —
І від болю умліває;
Кровця рине з головоньки,
Просікає до гривоньки . . .
Лицарь коле острогами,
У знесиллю бє ногами.

— — — — —
Спили, дівчино, чий не чуєш? —
Може вдома не почувеш?
Встань же, мила, створи браму,
Збуди батька, збуди маму —
І сестриці збуди й брата,
Хай мене йдуть привитати! . . .
Встань, бо вже терпцю не маю,
Від утоми умліваю.
Кінь голоден й хоче пити,
А нікому брам створити . . .

Мила чув, мила встала,
Батька, неньки не рушала,
Двері й брами повтвирала;
І ворота відчинила,
Милою у двір пустила,
Чорну гриву обіймила . . .

Милій хилить ся, хапав —
І миленьку обіймає;
Кров червона з нього рине
На миченьку у дівчини . . .
Обійняв її руками,
Коня вдарив острогами, —
Навертає за ворота:
Гайда, коню, до роботи! . . .
Ще лиш перші кури піють, —
Твої ноги ще поспіють.

А дівчина вириваєсь,
Сльозоньками заливаєсь:
— Що-ж я бідна наробила,
Батька — неньки не збудила! . . .
Ах, пусти мене, мій милій,
Що тобі я завинила?
Де везеш мя, біснуватий, —
Може хочеш зарубати,
Або в річеній втопити,
Молоду мене зубити? . . .

— Не лякай ся, чорнобрива,
Що в коня кривава грива;
Що обличчє моє сине, —
З головоньки кровця рине!

Кінь вороний спотикнув ся,
Я об ясень задраснув ся! . . .
Не везу тебе зубити,
Ні у річеній втопити;
Ні на чари, ні на зілля,
А на тир — тучне весілля!

Швидше, коню, що в сили, —
Чогось блідне моя мила;
Швидше, коню, — час минає, —
Моя мила умліває . . .
Друї півні в селах піють, —
Твої ноги — чи доспіють?

— Місяць блідне, зоря існе, —
Де везеш мене нещасну?
Чом так тужиш мя до серця, —
Ах, — поломиш всі реберця!
Ах, мій милій, бій ся Бога!
Глянь, кривава вся дорога . . .
Бачиш трупи — і пожари,
Лячні дива, зубні чари?
Людські кости там біліють,
Мертві тіла в тімні тліють;
Чуєш, як удуть гармати?
Там зарізає братчик брата . . .
Ах, пусти мя — на хвилину —
Ах, пусти, пусти, бо пишу!

— Тихо, мила, ми вже близько, —
Кінь спіткнув ся, бо щось смізько.
Копитами грузне в леді,
Черепяній ожеледі . . .
Швидше, коню, ріже дорогу, —
Не моли ся, мила, Богу!
Швидше, коню, живо, живо —
Чом яснієш, чорна грива?
Коню, коню, степ, як море,
Бачиш, — гаснуть ясні зорі!
. . . Треті півні заспівали, —
Ах! вороний, ми пропали! . . .

— — — — —
Кінь полетів у безвісти, —
За їздець ні слуху й вісти . . .
А дівчина, як яниця,
Протягнулась на травцю; —
Білі руки простягає, —
В Бога прощення благає —
І без сповіди конав . . .

У. С. С. Юра Шкрумеляк.

Тернова доріжка.

Із спогадів У. С. С.

Перші дні гарячого серпня 1914 р. На півночі гуділи гармати, а ночами червоні луни на небі сповіщали, що вже почав ся „кривавий танець.“

Селом переходили полки військ. Обтяжені, змучені та запорошені, ледви тягнули за собою ноги. Простували доро-

гою на північ. Йшли там, де гуділи гармати, де ночами багрили небо ясні луни, де пожари, смерть і слава всеміш веселили або смутили людські душі. Та вони не були сумні. Сміяли ся, викрикували дещо дотепного до жінок, що, залиті сльозами, стояли при дорозі, а одна сотня співала тужну воляцьку пісню:

*Терном, терном, там доріжка іде,
Тов доріжков офіцери ідуть,
За собою много васька ведуть.
А за ними отець, мати іде
Та за сином жалування несе...*

Сумна мелодія пісні дивно настроювала душу. А вони йшли далі, гинули в кураві пороку та продовжали пісню:

*Ой, ти сину, ти дитино моя,
А де-ж твоя люба — мила дружина?
В чистім полі там висока могила
Тай там моя люба — мила дружина.*

*Ой, ти сину, ти дитино моя, —
А де-ж твоя перстенина золота?
Ой, дав же я тарабанщикова,
Щоб по мині тарабан вибивав...*

Сірі ряди посували ся все даліше й даліше. А відгомін сумної пісні котив ся надірчними лугами й гинув у зеленім лісі...

Українські Січові Стрільці були в Карпатах. Я був також між ними. Сливе щоденні бої з Москалями приневолювали забувати на все. На думці був лишень ворог і визволення рідного краю.

То було по битві в селі Під. — Москалі подали ся назад, а нас перемучених змінили інші сотні. У напів-зруйнованим селі ми спочивали. Я сидів під розваленою хатою й варив собі їду. Нараз до моїх ух долетіли жалібні зойки. Я вибіг на вулицю. Моїм очам представило ся сумне видовище. Два чорні Румуни — санітети несли на ношах напів прикритого сірим плащем жовніра. Лице його окривавлене, очі замкнені. За ними йшла жінка й чоловік, в обідраних ко-

жухах, чорних сорочках, босі. Сивий уже чоловік мовчки ступав за санітетами, а жінка ломила руки та кричала плачучи:

— Ти до дому прийшов, синку? Ой, не такого я тебе визирала... Несуть тебе, несуть... Ой, воліла була я не діджати бачити сього... — заводила бідна та рвала сиве волоссе на голові.

За ними йшов гурток жовнірів. Оболочені, занедбані. Вертали з недавньої битви, а тепер відпроваджували вбитого товариша на вічний спочинок. Він згинув в обороні рідного села й тепер бідні батьки провадять його до гробу.

Не знаю, чому жовніри стиха співали тужну пісеньку:

Терном, терном, там доріжка іде...

Чи тим хотіли вони завдати більшого болю нещасним батькам, чи може та пісня була в них похоронною, — також не знаю.

...А за ними отець, мати іде

Тай за сином жалування несе...

— співали вже далеко. А я стояв і думав. Думав над пісню про тернову доріжку. Мені пригадало ся рідне село, пригадали ся й ті полки, що, співаючи її, машерували через мое село на „кривавий тан.“

І той, котрого недавно понесли, також ішов терновою доріжкою та знеміг ся й упав обезсилений, упав поцілений ворожою кулею. Я нагадав собі, що і я простую тою доріжкою, враз з січовим товариством.

— Хто знає? може й я сьогодні-завтра впаду на ній, як той, котрого недавно я бачив? Та не заголосить по мені ні рідна мати, ні батько не буде йти за холодним трупом сина... Вони далеко, за кордоном ворогів. Хиба товариство заспіває мені в останнє... — так думав я та йшов даліше терновою доріжкою життя...

У. С. С. Андрій Бабюк.

Дещо з життя австрійсько-угорського 24 полку піхоти.

Яке-ж воно різнородне, яке широке! Ніхто не в силі схопити всіх його прояв, усіх відтінків, ніхто не представить повного його образу, таке воно безмежно всесторонне. Тим більше не має до сього претенсій скромний вояк, що пише отсі рядки.

Зачнемо від однорічних добровольців, знимку котрих має читач перед собою, бо вони як будучі провідники-офіцери заслуговують на найбільшу увагу, а зокрема як Українці є в полку тим осередком, де найяснійше бе полумінне української національної свідомости та звідки розходять ся його проміні на всі сторони. В них дістанете всі українські часописи та видавництва й українські календарі, в них застанете цілий склад полевих листівок і відзнак Українських Січових Стрільців, вони популяризують між чужинцями українську пісню, вони интересують ся всіми проявами нашого національно-політичного й літературного життя, вони слідають з запертим віддыхом події в нашім стрілецтві, — одним словом вони живуть тими самими безмежними болями й терпіннями та — не зважаючи на все й проти всього — тими самими величезними надіями, що наша нація, піддержуючи ось так престиж українства на кождім ступні. Хоч між ними багато Буковинців, живуть усі в найбільшій

згоді, а навіть дружбі та разом ладять ся по війні працювати згідно та спільно для одної великої ідеї. Які гарні гороскопи на будуче!

Подати національний склад однорічних добровольців 24 полку піхоти й процент Українців доволі тяжко, бо раз не всі однорічники в одній місцевости, а даліше під сю пору є між ними половина учеників середніх шкіл з усіх вищих клас, які щойно кандидують на однорічників. Все-ж-таки можна прийняти, що при кадрі буде всіх Українців-однорічників і кандидатів на однорічників до 50% загалу. Певніші дані маємо з двох останніх турнусів (VII й VIII) сього полку в офіцерській школі. Склад VII турнусу представляв ся так: Українців 18, Жидів 11, Поляків 8, Чехів 4, Німців 3. Скінчило школу: Українців 14, Жидів 10, Поляків 8, Чехів 3, Німців 3. В теперішнім VIII турнусі є Українців 12, Жидів 13, Німців 9, Поляків 5, Чехів 0. Подібні статистичні відносини панують у всіх східно-галицьких полках з виїмкою сильно спольщених 90 (ярославського) й 30 (львівського) полку піхоти.

Небагато можна сказати про офіцерів-Українців, бо їх при кадрі мало (тепер ледви декількох) і то головним чином низших. Даліше більше їх у полі. Певно й вони всі попри

свою важку й відвічальну службу не занедбують національних обов'язків, які насувають ся їм в сїм полку кожної хвилі перед очі.

Перейдїм до основи полку, себто до рядових, яких постійно декілька тисяч люда. Вони постійно змінюють ся. Тут наші люде творять 90 процент загалу. Коломийський 24 полк піхоти мав у себе людей з Косівщини, Коломийщини й буковинської Вижниччини. Тепер найдете тут людей з усіх повітів Галичини й Буковини, а Гуцулів тільки рідко, тай то хіба хирляків. З давніх гуцульських легінів-велитнів, котрих у часі постою полку у Відні вибрано постійно до почесної сторожі при цїсарськїм замку, нї слїду. Я шукав даром за могїканами, бо й сих тепер не видно. То вони, сї гуцульські легіні, вибороли полкови славу й признание, ветелюючи своїми тілами карпатські про-

вали, галицькі рівнини, піски Польського Королівства, погранича Сербії й Італії... То вони з небувалим завзяттєм і вервою йшли в бїй, не знаючи ніякого стриму в своїм розгонї. Зате не почувте в 24 полку ніколи, що „мужик-зрадник“, а навпаки навіть дехто з вищих офіцерів, особливо з тих, що були довше в полі, заінтересував ся нашим народом і його будучністю.

З прояв українського життя в полку слїд занотувати отсе: Дня 2 лютого с. р. відбув ся в місці постою кадри у Фрайденталь на Шлеску прощальний вечір однорічних добровольців з приводу відходу частини їх з VIII-турнусом до офіцерської школи. В програму входили крім продукцій військової музики скрипкове й барітонове сольо, деклямації та дві гумористичні німецькі штуки, також і тільки наші хори, які відспівали: „Хор Норманів“ Вахнянина, „Закувала та сива зазуля“ Ніщинського й сокільський марш. Гарно зіспіваним хором проводив однорічний доброволець проф. Волянський. Наші пісні зробили на найдобрїйшу публику міста велике вражіннє. По концертї вивело декілька пар на просьбу офіцерів нашу коломийку, яку веї гаряче оплескували. Слїд згадати ще, що сей самий хор співав раз у тетешній римо-католицькій церкві в часі Рїздвяних свят наші коляди. Коло Йордану був тут польовий курат о. Будзенко, який висповідав і запричащав усіх греко-католиків і відправив по сьому обряду службу божу. На закінченнє не зашкодить піднести, що маршові компанїї, які відходять від нас у поле, везуть з собою нерїдко синьожовті прапори та прикрашують ся українськими національними відзнаками.

I. H.

З народньої словесности галицької України в часі війни.

А в суботу дуже рано

Сонце ся мінило;

Приснив ми ся сон дивненький,

Нїчо ми не мило.

Ой, не був то сон дивненький,

Іно справедливий!

Прийшов папір о півночи:

Збирайте ся живо.

Тай до двайцять штири годин

Вставай та збирай ся,

Вже й покидай жїнку, діти,

Слезами вмивай ся.

Серед жнива, конєць робїт,

Смуток наступає;

Пращав ся отець з дітьми,

Мати умївав.

Ой, повернїть, тату, з війни,

Повернїть скоренько,

Звозїть снопи, сїйте жито,

Бо ми ще маленькі.

Бо як коса зїтне зїле,

То воно зівяне;

Неоден вже отець дітий,

Жїнки не застане.

Бо на війні нема браку:

Бідний чи богатий,

На кою Бог зіслав кулю,

Мусят умирати.

Ой, там в полю край дороги

Лївр зелененький;

Пращав ся бідний жовнїр

З конем вороненьким.

З ким же мав ся працювати,

Як не мав тата,

Ані жїнки, ані дітий,

Нї сестри, нї брата?

Ані кому жалувати,

Ані заплакати,

Ані кому на могилї

Хреста закопати.

Неодная мати плаче,

Слезы проливає.

Пїшла-б сто миль піхотою,

Де муже спочиває.

Пїшла-б мати з сиротами

На вітця могилу,

Заплакала-б, що лишив ї

З маленьков дитинов.

Не плач, мати, не жури ся,

Дїточки дрібненькі;

В чистїм полю похований

Твій муж молоденький.

Не завдавай, мати, дітям

Жалю великою;

За вітчизну кров ся ллєє

З твоєю миленькою.

За Самбором у Карпатах

Там місї розбили

І там майстри кілька тисяч

Хрестів наробили.

Бо на війні варто вмерти:

Гарно поховаютъ,

Санїтети погріб справлять,

В яму закопають.

Оден тягне за рученьку,
Другий за чуприну,
Третій каже: Робіть місце
В саму середину.

Наскладали отіїв, синів,
Як селедців в бочку,
Тай убрали раненого
В ваянчу сорочку.

Звідки, мати, будеш знати,
Де муж у могилі,
Коли війна так далеко,
П'ятьдесять дві милі? . . .

Кожний жовняр має бляшку
Із правого боку,

Дізнає ся вся родина —
За півтора року.
Санітети знайдуть бляшку,
Віддають старшому;
Старший в книги записує,
Дасть знати до дому.

(Записав від Михайла Саврана з Кологури,
пов. Бібрка, — Іван Німчук).

Від Редакції: Пісню співають в австрійсько-українським 24 полку.
Як співають її в марші, — пишуть нам — багато людей плаче, так хапає
вона за серце!

З Володимира Волинського.

По відході московського війська першою вступила в Володимир Волинський німецька кавалерія. Українців у Володимирі зостало ся небагато. Більшість — переважно чорносотенці — збігли за московською армією, зістали ся тільки деякі. Жиди й Поляки зістали ся майже всі. Незабаром у місті зібрав ся дорадчий комітет, котрий репрезентували переважно Жиди з невеличкою домішкою Поляків, під проводом пробоца Тарногурського. Православних попів не було, бо всі втікли за Москалями. Німецький командант, котрий тоді заступив міський уряд, зажадав представника від „русских“, себто Українців. Тоді Жиди майже одногосно порішили притягнути до міських справ Українця п. Е. Ч., чоловіка чесного й постушового.

Стан міста та його мешканців був тоді оплаканий. Найліпшу частину міста ограбили російські війська при участі місцевої голоти і спалили; бойова лінія була в безпосередній близькості, безнастанна небезпека загрожувала нашому існуванню, рештки майна, які зостали ся в мешканців, підпали реквізиції. Людей обхоплював жах, розпука і страх на кождім кроці. Розуміть ся: що могла при таких обставинах, серед такого хаосу вдіяти тодішня міська рада? Все тодішнє урядованнє зводило ся до послугованнє команданту та до збираннє робітників і фурманок для військових потреб. Для місцевої людности користь від ради була тільки та, що безпечно видавали ся пропуски й деяких осіб тутешня міліція боронила від надто гвалтовних реквізицій. Більше від магістрату місцеве населеннє користи не мало і в той час не могло мати. Робити якісь корисні зарядженнє для міста магістрат не міг, бо не мав на те фондів. Скоро по вступі австро-угорських військ дала себе найгострійше почувати недостача предметів поживи. Наступила голодова криза і ся то криза виказала, з яких елементів зложила ся тодішня їмайнде. З самого початку магістрат Володимира Волинського радив під проводом пана Осташевського, котрий, правду сказати, поведив ся досить чемно. По упливі приблизно місяця його змінив тутешній Жидок Райтенштайн (спочатку член їмайнди), котрий, щоб заробити на своїй посаді, став чинити перешкоди в діставаннє пропусток і тим спонукував людей до підсовуваннє йому хабарців. Одначе се вдавало ся йому не довго, — хтось доніс тодішньому австро-угорському етапному командантові й той, погрозивши славетному бурмістрові Володимира шибеницею, скинув його з посади. На місце Райтенштайна покликано вшехполяка п. Коломийського, котрий вже в одну руку з ксьондзом Тарногурським став крутити справами міста. Тоді

пристав до них іще один компаньон, Жидок Цукерман. Тимчасом провіянтова криза в місті дійшла до найвищого пункту. Чесні й багаті люде, зі щирим наміром помогти бідним людам, могли-б зробити спілку для спроваджуваннє найпотрібніших споживчих засобів по найдешевших цінах, а своєю дорогою при найменших заробках для себе. Але в дійности вийшло, що та спілка, котра збрала ся, найменше дбала про інтереси загалу, а найбільше про свою кишеню. Хижацьким кишенням тоді не було дна, а бідний люд сидів без хліба, соли й нафти. Разом з тим почала ся і вшехпольська політика. Запідозрюючи, що п. Ч. не йтиме їм на руку, почала згадана кумпанія всі свої гешефти робити потайки, а Ч. як непевного чоловіка в часі своїх нарад старали ся відвести з ріжними дорученнями на місто. Таким чином найважніші їх наради, котрі спричинювали найбільшу шкоду для місцевої людности, проходили в часі його відсутности. Найшкідливішою була установа тарифи на муку, сіль і нафту, гешефти з продажею сих предметів на округу, а також гешефти з видаваннєм концесій на право торговлі. Коли-ж, побачивши такі відносини, п. Ч. став домагати ся допущеннє до нарад у тих справах, вони порішили викинути його з членства. Найбільшим провідником тому був тодішній цивільний поліцмаїстер і разом магістрацький секретарь п. Ліцкіндорф. Він то разом з паном Коломийським зробив відповідний провект і подав його суб-командантові Брікнерови. Але їм не вдало ся добити ся свого. Справа скінчила ся тим, що на чолі міста став п. Мартинець, побільшено число членів, а п. Коломийський зійшов з бурмістра на ступінь звичайного члена. Незабаром п. Коломийського арештовано та замкнено до в'язниці, а тепер його випущено по причині нездоровля, під застав, до покінченнє справи. От такі-то події мали місце в останніх часах у Володимирі Волинським. Замість одушевленнє громадянськими справами, замість дружньої роботи на користь загалу впливає на поверхню лихварство, гризба й ріжна підлота. Та годі оповідати про ті міські справи, пора перейти до справ наших, національних. Національне питаннє є тепер для нашої країни найбільше болюче й пекуче. Українців спочатку дуже вражала відсутність у магістраті того всього, що вони привикли розуміти українським — ані мови, ані людей!

В нашій споконвіку українській землі, в осередку тої землі, в Володимирі Волинським, не було в магістраті майже ніодного Українця! Все то були або Поляки, або Жиди, або Німці, нашого-ж народу, нашої мови якби й на світі не було.

І в кождім кроці, і в кождім ділі Поляки з задоволенням і погордою починали говорити, що Волинь „była i będzie polska“... І сум і жаль і розпука огортали душу Українця, коли він чув такі розмови і, оглядаючи ся навкруги, не бачив для рідної справи ніякого опертя! Мимохіть виривали ся з грудей проклони на „кацапа“, котрий найбільш причинив ся до нашої згуби. І як тепер відбудувати нашу країну, коли в місцях, де були густо залюднені села, нині zostали ся згарища, а там, де полишили ся хати й господарські засоби, засіли Мазури? Коли в нашім місті Володимирі Волинським не zostало ся ні учителя, ні священика, ні такої людини, котра-б рідним і натхненим словом могла згуртувати біля себе осиротілих, збаламучених і порозкиданих Українців! А тут ще навкруги ворожий сик і чатованне з відомого табору, готового кожної хвилини загасити й ту іскру, котра і так ледви блимає.

Єдиним лікарством, єдиною відрадою є ще в нас надія на заснованне хоч якої небудь шкільки. Завдяки заходам невеличкого гуртка свідомих людей прийшов уже від володимирської окружної команди дозвіл на відкритте чотирокласової школи галицького типу. Як далі буде, ще не знати. Треба будинку, треба вчителів, треба підручників, треба якої небудь прислуги, себто сторожа, щоб опалював, освічував і доглядав чистоти, треба-б і на оплати вчителям і т. д. і т. д.

Все то ті умови, без котрих школа не існуватиме. Що торкаєть ся поміщення для школи, то воно вже є, як

тільки надалі не буде якоїсь перешкоди. Будинок має бути той, в котрім за російського уряду була церковно-приходська школа. Далі ще одна нелегка робота — збиранне дітей до школи. По відході російських військ в початку осени вшехполяки в особі ке. Тарногурского, п. Коломийського та п. Ліцкіндорфа обібрали будинок російського „чотирьохкласного городського училища“ та почали записувати дітей шкільного віку. Як відомо, мешканці міста Володимира складають ся нині з 90 процент Жидів і тому при записуванні до школи переважна більшість дітей була жидівська.

Тарногурский зажадав при записуванню по короні від кожної дитини, але Жидки схопили ся, дітей записали, а грошей не дали, з того приводу, що на жидівські гроші мала бути вшехпольсько-клерикальна школа, котра Жидам ніяким чином не може впадобати ся. На тім справа й спинала ся. І так воно було доти, поки Українці не піднесли своєю чергою шкільної справи. І от у початку лютого, як стали збирати ся підписи на українську школу, котра має бути на трьох викладових мовах: українській, німецькій і польській, — ксьондз схопив ся і телеграфічно покликав чотирьох монашок католичок зі Львова й відкрив школу в келіях „Христо-Рождественського монастиря“ (давнійше Василіанський уніятський), бо те „училище“, котре він бажав попередити зайняти, забране для військових потреб.

Ся школа має бути конкуренткою українській.

Свій.

Лист до „Союзу визволення України“.

Від одного поважного земляка одержала Президія Союзу визволення України такий лист.*

До П. П. Керманців „Союзу визволення України“.

Я з тих, що позістали на місці при переході краю зпід Росії під Австрію, себто я місцевий в забраним краї. Вродив ся я на Підляшші, там і зріс; опісля жив на Холмщині, а тепер на Волині. Повіти: константинівський, більський, володавський, холмський, грубешівський, замостський, білгорайський, томашівський, володимирський, ковельський та луцький більш-менш довший час служили мені осідками мого життя. Спеціальність моя — учительство та агрономія: місце служби — Холмщина та Волинь; відомства — міністерство просвіти, рільництва та земство. Учило ся малих і старих; не тільки їздило ся битими пляхами, але й ходило ся маловідомими стежками. Все се я виписав не для історії, а для того, щоб воно посвідчило за мене, що я може трохи ліпше знаю Холмщину та Волинь, ніж ті вояки, що проходять їх у день або в ночі і стрічають по дорозі змарнілих та переляканих дядьків чи бабів, котрі через сльози всміхують ся (Гоголь) до свого побідника. По Холмщині ходить анекдот про розмову одного панка з мужичкою: „Як се місто називаєть ся?“ питає панок. „Щебреши, паноньку, Щебреши“. — „А як ти, бабо, називаєш ся?“ — „Христися, паноньку, Христися“. Панок плюнув та поїхав, рішивши, що стрів дурну бабу, а того, що місто звало ся Щебрешин, а баба називала ся Христия, він не розібрав. Подібних випадків можна назбирати в незнайомім краї

* Свого часу без відома Автора і Союзу появил ся сей лист в одній львівській українській газеті.

багато й дурити ними себе та обдурювати людей. Не знаю, чи коли небудь обрушувало ся більше нещастє на многострадальну Холмщину та на її сусідку Волинь, чи може й ні. Відбувались наїзди на них ворогів і давнійше, але тоді люде розбігали ся по лісах, по болотах, укривали ся там на час і зараз вертали ся на свої оселі чи на свої пожарища. А тепер корінна українська людність Холмщини та зайнятої часті Волині виметена з краю, одних вигнали Москалі, а інші й самі втікали, бо Поляки грозили, що Австрійці всіх православних виріжуть та вивішають і зроблять „Крулевство“ Польське. Черє те, хто міг, той втікав, а хто не міг втікти, той принишк, як миша під мітлюю, і він вам усе учинить, тільки не ріжте його й не вішайте. Він вам усе скаже, що вам іно сподобаєть ся: він вам і Русином назовеь ся і Малорусином і Рутеном (бо так інші Галичане, з інтелігенції, в нас називають себе) і Українцем (бо й так інші Галичане, переважно вчителі, себе називають і нас); він і свою мову заміняє на чужу, він навіть від свого бога відречеь ся (зробив же се й св. Петро); бо наш нещасний сирота-Холмшак чи Волиняк своїми очима бачить, що Поляки трохи правду казали, він бачить, що „Крулевство“ Польське вже настало; воно проковтнуло вже Холмщину, воно жує вже і Волинь по Стир, воно вже роззявляє рота й на Галичину. 27 польських шкіль у замостьським повіті, де всього 3 громади єсть з ополяченою людністю (Фрампіль, Горай і Радечниця!), 12 учителів виписано з Кракова до Володимира Волинського, ще до того й монашки! В луцькому магістраті хазяйнують самі Поляки, а в міській раді єсть Поляки, Німці, Чехи, Жиди, Москалі й ні-одного Українця! А нещасний Холм наш, столиця галицько-

волинських королів! „Воистину послѣдняя леств горша пер-
выхъ“. Галич, Галич! І ти підпирав „вводъ во владѣніе“
Польщі на українські землі? Ні, ти не винен. Якби ти був
сильний, ти-б не допустив до сього; але ти бідний, не маєш
змоги сам себе оборонити, ти слабій.

Значить... ти не винен, але й надій покладати нам на
тебе не приходиться. „Блаженъ, емуже Богъ Іакова помощникъ
его!“ А як що Бог судив віддати наші землі під „Крулевство“
Польське, то дїждавши ся кінця війни, хто живий zostanie, пій-
демо до Росії, пійдемо у Сибір, а під польською властю не
зїстанемо. Так говорять російські Українці, так говорять Чехи,
так говорять Жиди, так говорять навіть Німці, бо польська
панська ласка сливе далеко. „Мышкѣ слезки, а кошкѣ иг-
рушки.“ Над Холмщиною і Волиню панахиду справляють, а
денекотрі з „плѣнившихъ насъ“ в той час стараються витя-
гати з нас ще й пісні, — як ті хлопчики в байці, що залавши
пташку, грали ся з нею. Пташка вже вмїрала, а вони їй при-
казували: „Пой, птичка, пой“. — Півроку вже я відрізаний від
зовиїшнього мира, читаю свіже (газети) дуже рідко й дуже мало,
почти для цивілів в Луцькому ще немає, хіба як переходять
через Луцьке галицькі вояки-вчителі, то вони любязно надї-
люють мене газетами. З тих газет, що я переглянув, бачу, що
найбільше з зайнятих українських земель пишуть в „Вістнику
Союзу визволення України“ (так і повинно бути). Але, Боже
мій! Чого тут нема?, „Благодарственное и мирное житіе“, унія,

Русини, Українці, пісні, „елей, кадило благовонное“, — всього
багато, тільки... правди дуже мало.*

PS. Досі я не бачу й не чую, щоб хтось із місцевих
Українців на Холмщині чи на Волині чим небудь виявив себе.
Може всі свідомі виїхали, а може вони „страха ради поль-
ського“ припишкли та мовчать; хоч сказати правду, їх, свїдо-
мих, і було тут небагато. Болить мене серце, коли чую, як
господарюють Поляки на Холмщині та на Волині, зараз по-
летів би „на місце“, щоб хоч трохи запобігти лихови. Та на
лихо в нас без перепустки не можна перейти з одної вулиці
на другу; а хочете перепустку, то давайте фотографію, золото,
російські гроші тощо, — се все коштує кількадесять рублів.

Дуже неприємне вражіння на місцевих Українців робить
те, що галицьке уніятське військо ходить для відправи бого-
служення до костела, а не до церкви. Костел на ціле місто
Луцьке є один, а церков вісім. Військові влади вже хотіли
найбільшу церкву переробити на костел, бо в костелі справді
тісно для католиків і уніятів разом. От тоді тільки уніятам
прийшло ся-б подякувати за перерібку церкви на костел, бо
якби вони не ходили цілими полками до костела, то для одних
католиків у костелі не було-б тісно. До сеї пори ми вірили,
що унія то єсть релігія східного обряду, але бачимо, що се
не так. Уніятські ксьондзи відправляють „ціху мшу“ в костелі,
в католицьким убранню, точнісінько, як латинські ксьондзи.

Місто Луцьке на Волині. 17-19 січня 1916.

* Зате досить „білих“ місць. Ред.

Німецька преса про українську справу.

Часопись „Kölnische Zeitung“ приносить у числі з д.
22 грудня статю п. з. „Україна“, в якій поданий зміст ні-
мецької брошури д-ра Евгена Левицького: „Україна,
Українці й інтереси Німеччини“. — Ілюстрований
журнал „Über Land und Meer“ (Штутгарт) помітив д. 23
грудня статю пера Альфреда Земерау п. з. „Україна“.
Автор малює в гарній, легкій формі низку визначніших
моментів з української історії. Текст пояснює ряд історичних
ілюстрацій.

В звязку з телеграмою, висланою „Союзом визво-
лення України“ до болгарського президента міні-
стрів Радославова з нагоди визволення Македонії, помі-
стила берлінська часопись „Die Post“ з д. 20 грудня статю
п. з. „Україна й Болгарія“. По вступних увагах від ре-
дакції подає ся статя зі скороченими передрук розділу про
болгарсько-українські відносини з виданої „С. в. У.“ ні-
мецької брошури: „Війна, Україна й балканські держави“.

Берлінський тижневник „Export“, орган центрального
товариства для торговельної географії, приносить в ч. 51—52
з мин. р. замітну статю відомого німецького публіциста барона
Макая п. з. „Новий Схід“. Автор підносить потребу під-
готовлення задалегідь серед брязкоту оружа тривких основ
будучого мира та твердить, що на першим місці треба зай-
няти ся східним питанням. В міру того, як союзні війська
посувають ся в глибину Росії, виринає одно політичне пи-
тання за другим і вимагає вияснення й порішення. На пер-
ший плян висунуло ся польське питання, але воно становить
тільки дрібну частину російських національних питань, які
густо-часто стоять до себе в суперечности та не легко дають
ся погодити. Прикладом тих суперечностей є польсько-
український спір. Поляки, які нагло дістали вигляди на
сповнення своїх самостійницьких змагань, підносять клич
відновлення давньої ягайлонської держави. „Не можна не
бачити сього, — каже автор, — що Польща сеї серед-
ньовічної доби — (1300—1572), в якій вона була най-
більшою й найсильнішою державою на Сході Ев-
ропи, відгравала тут ту саму роль, яку відграє
сьогодні Росія та що тодішне варшавське прави-

тельство не було для своїх підвладних народів з Ку-
явщини, Литви, Самогітії, Поділля й „Червоної Русі“
зовсім лагіднішим паном, ніж пізніше московське.
Здасть ся, що всі польські письменники, які розписують ся
про будучий національний устрій свого краю, не оцінюють
належно зовсім змінених умов, під якими була-б сьогодні
можливою вдоволяюча до деякої міри розвязка російського
національного питання“. Тут наводить Макай голоси поль-
ських публіцистів Васілевского, Студніцького, а передовсім
Фельдмана, які згідно домагають ся прилучення правобе-
режної України до Польщі, мотивуючи се тим, що велика
земельна посілість у сих землях у польських руках. Автор
подає за Фельдманом статистичні дані щодо скількості
польського населення на правобережній Україні та його еко-
номічної сили й висловлює ся так у сій справі: „Безпар-
тійний осуд не може зовсім або тільки під великими умо-
вами признати в усім тім йому (Фельдманови) рацію. Навіть
сим дуже дрібним польським частинам населення закидають
Українці, що вони представлені надто високо; ріжниця в оцінці
полягають у тім, що варшавська статистика подібно до ві-
домих прикладів конфесійної національної політики на Бал-
кані зачислює по просту всіх римо-католиків до Поляків.
Признавати-ж знову величезні області одному па-
нуючому народови тільки на основі посідання
лятіфундій певне було-б може найбільшою неспра-
ведливістю, в сїм випадку супротив українського
народу, природні права котрого обороняти мають
усяку причину з ріжних багато дискутованих мо-
тивів саме центральні держави, та було-б легко-
душним викликанням гострих національних криз, що
були-б тільки водою на млин російській підпольній
політиці та сотворили-б на Сході замість мира нові
небезпечні вульканічні поля“. Повищий приклад пока-
зує наглядно, як дуже скомпліковані є національні питання
близького Сходу. Міжтим — зазначає автор — у публичній
думці панує в тих справах повне незнання й незорієнта-
ність. Так напр. у відношенню до польського питання попа-
дає вона постійно в дивно схиблене положення. З одної сто-

рони польські круги розвивають живу агітацію за здійсненням своїх націоналістичних цілей і не щадять погроз на випадок відкинення їх домагань, а з другої сторони німецька суспільність стоїть безрадна без ясного власного погляду на справу. Навіть у фахових політичних кругах знання національних відносин у західній Росії дуже мале й одностороннє. Про найважливіше споміж усіх українське питання можна без пересади сказати, що до війни загалом Німці знали про Україну стількиж само, що про яку небудь африканську муринську країну. Автор висловлює переконання, що міродатні круги прослідять ціле питання близького Сходу поважно під кожним оглядом і що її розв'язка буде оперта на слушних і тривалих основах. Німецький нарід мусить мати певність, що при порішенню східного національного питання рішенням буде основне, проникаюче знання, плянова та глибока розважність, а передовсім високе почуття права.

Берлінська часопись „Der Reichsbote“ з д. 10 грудня і даль. помістила статі В. Енглера п. з. „Росія“, в якій подані теж відомости, головно господарського характеру, про українські землі.

Дня 14 грудня помістила часопись „Neues Tageblatt für Stuttgart“ статю п. з. „Українці. З забутої книжки.“ Змістом статі є виїмки з давньої праці німецького вченого Франца барона Гакстгавзена: „Студії над внутрішніми відносинами, народнім життєм, передовсім над сільськими уладженнями в Росії“, в яких автор подає між иншим характеристику українського народу. Гакстгавзен підносить виразні різниці між Українцями й Великоросами та трудність винародовлення Українців, що видно найліпше по українських колоніях у північних російських провінціях. „Українці — пише він — є народом поетичним, повним фантазії, можна отже легко зрозуміти, що задержала ся у них ціла маса народніх пісень, казок і оповідань. Їх багатство є незвичайно велике й ще не зовсім достаточо пізнане та зібране. Ціла маса народніх загадок, пословиць, приказок, ворожб, правдивих скарбів поезії й історії живе ще тут укритих і невідомих.“ Далі підносить автор артистичні здібности українського народу, характеризує його танці, музику й описує домітство українського селянина та його спосіб життя, причім ставить високо його чистоту, старанність і порядок. Загалом ціла характеристика навіяна глибокою симпатією до української народньої культури.

Берлінська часопись „Deutsche Tageszeitung“ з дня 2 грудня приносить у статі п. з. „Українське питання“ звіт про викладу д-ра Евгена Левицького, виголошеного дня 1 грудня в великій залі засідань палати послів у Берліні. Прелегент дав у викладі огляд історії й сучасного положення українського народу та виложив основно міжнародне значіння відірвання України від Росії та сотворення самостійної української держави. Се звіт про передукувала часопись „Reichenberger Zeitung“ з д. 4 грудня під таким самим заголовком.

Загальну увагу німецької преси звернуло заснованне товариства німецьких прихильників українських визвольних змагань „Україна“ з осідком у Берліні та Мюнхені. Широко звіт про першого публичного зібрання сього товариства в Берліні, що відбуло ся д. 11 грудня в залі німецького парламенту, подали між иншим отей часописи: „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ (Берлін) з дня 14 грудня, „Berliner Börsen-Courier“ з д. 13 грудня, „Deutsche Tageszeitung“ (Берлін) з д. 13 грудня, „Der Reichsbote“ (Берлін) з д. 16 грудня, „Neue Preussische Zeitung“ з д. 13 грудня, „Vossische Zeitung“ (Берлін) з д. 13 грудня, „Berliner Local-Anzeiger“ з д. 19 грудня, „Der Tag“ (Берлін) з д. 19 грудня, „Tägliche Rundschau“ (Берлін) з д. 13 грудня, „Berliner Tageblatt“ з д. 12 грудня, „Deutsche Nachrichten“ (Берлін) з д. 19 грудня, „Deutsche Warte“ (Берлін) з д. 19 грудня, „Prager Tagblatt“ з д. 18 грудня, „Grazer Volksblatt“ з д. 13 грудня, „Siebenbürgisch-Deutsches Tagblatt“ (Германштат) з д. 17 грудня, „Alldeutsche Blätter“ (Майнц) з д. 18 грудня. Празька „Union“ з д. 17 грудня подала витяг із статута

згаданого товариства та звіт про зборів. Звіт про викладу д-ра Евгена Левицького, виголошеного дня 7 грудня заходом того самого товариства в Мюнхені в присутности баварського короля, подали м. ин. такі часописи: „Münchener Neueste Nachrichten“ з дня 22 грудня, „Münchener Augsburger Zeitung“ з дня 9 грудня, „Pester Lloyd“ з дня 16 грудня, „Illustriertes Wiener Extrablatt“ з дня 15 грудня, „Znaimer Tagblatt“ з д. 19 грудня, „Grazer Tagespost“ з д. 16 грудня, „Rumänischer Lloyd“ (Букарешт) з дня 20 грудня.

Берлінська часопись „Der Tag“ з дня 24 грудня помістила статю д-ра Евгена Левицького п. з. „Чорне море.“ Автор виявляє історичну роллю Чорного моря як торговельного шляху, що лучив Европу з Азією. Сей шлях ішов Дніпром до Києва, а потім далі на захід. У новіших часах Чорне море зійшло до значіння російського „середземного“ моря, одначе світова війна видвигнула знову на перше місце питання найкоротшого й найпевнішого отворення між центральними державами й середньою Азією. Дня 12 грудня подала часопись „Münchener Neueste Nachrichten“ в статі п. з.: „Російські воєнні цілі“ звіт про викладу, виголошеного д. 11 грудня на сю тему в Мюнхені унів. проф. Галлером з Тюбінгену. „Першою воєнною ціллю Росії — говорив прелегент — була східна Галичина й то не тільки під політичним оглядом, але також від самого початку під політичним оглядом. Прилучення її до Росії мало бути завершенням російського народнього з'єдинення. Україна є величезним питанням, з нею в'язеть ся повстання російської могутности, від неї залежить її будучність. В Росії заперечуєть ся офіційно існування українського народу, але Українці почувують себе окремим народом. Українська інтелігенція є протиросійська та становить тривалу небезпеку. В східній Галичині, австрійській частині України, живе чотири мільйони Українців, Львів є духовою столицею також і для російської України; тим то зрозумілий був тріумф Росії по зайняттю Львова й Перемишля. „Російська національна єдність осягнена“, се значило: тепер Росія забезпечена перед розпадом через визволення російської України.“

Часопись „Reichspost“ з дня 28 грудня помістила статю В. Калиновича п. з. „Продукція збіжа та хліборобські товариства на Україні.“ В статі подані статистичні дані про продукцію збіжа на Україні та деякі відомости про українські хліборобські спілки. — Румунська часопись „Bukarester Tagblatt“ з д. 9 грудня помістила статю д-ра Марка Броцінера п. з. „Лист з Відня“. Автор представляє між иншим з нагоди процесу проти Маркова й тов. русофільську агітацію в Галичині та стверджує, що „величезна більшість українського народу в Галичині одушевлена гарячим австрійським патріотизмом і що др. Марков приманив до себе тільки дуже дрібну частину українського населення“.

Загально подала німецька преса Австро-Угорщини звіт про викладу в засіданні угорського союму з д. 17 грудня, на яким при нагоді дебати над законопроектом про виїмкові розпорядки в околицях, навіщених московським наїздом, порушено становище українського населення Угорщини в часі наїзду. Так м. ин. висловив угорський міністер рільництва в своїй промові похвальне признание українському населенню за його патріотичне заховання. Москалі приводили з собою вєуди своїх понів; але за весь час побуту російських військ Українці не звертали ся до російських понів, не зважаючи на однаковість релігії. Коли міністер звиджував по прогнанню російських військ з Угорщини околиці, навіщені інвазією, а населення повертало вже з лісів до своїх осель, не впало з його уст ніодно слово нарікання на шкоди або заподіяну кривду. Його першим словом був виелів глибокої радості з причини прогнання ворога з рідної землі. „Сей нарід — закінчив міністер — заслугує, щоб його любити й підпирати“.

Вісти.

Президія Загальної Української Ради в начального вождя австрійської армії, Його Високости пільного маршалка архикнязя Фридриха. З австрійської воєнної пресової квартири доносять: Його ц. і к. Високість пільний маршалок архикн. Фридрих прийняв 19 марта в осідку начальної команди армії послів до Державної Ради д-ра Костя Левицького й Миколу Василька, котрі висловили подяку Загальній Українській Раді за опіку, розведену ц. і к. адміністрацією в областях російської України, зайнятих австро-угорськими військами. Президент Ради Левицький зазначив, що з сього приводу російські Українці мусять набрати переконання, що визволення й будучність Українців є тільки в Австрії, при Австрії — та при славній династії.

Начальний командант армії, котрий як найласкавійше прийняв депутацію, вказав у своїй відповіді на сумний стан, в яким, уступаючи, зоставила українські області російська армія. Поборення сих трудностей, справедливості для нещасного населення, уділення йому на всіх полях по зможі добродійств адміністраційної опіки — се провідні основи виданих там розпорядків.

Його ц. і к. Високість до сих уваг, що відносять ся до Українців на окупаційнім терені в Росії, додав ще слова признання для хоробрости й доброго держання українських жовнірів в Галичині й Буковині, як також для славних учинків Українських Січових Стрільців і добровольців-Гуцулів.

Президента Левицького й віцепрезидента Василька прощено до архикнязя на сніданне.

До справи прийняття Президії Загальної Української Ради начальним вождом австрійської армії дала віденська кореспонденція „Information“ такі уваги:

„Обидва провідники прийшли як речники української нації, подавляюча більшість якої серед найтяжших відносин показала ся до смерти вірна цісареві й державі. Ніхто инший не є в силі так оцінити значіння й високу вартість лояльності Українців, як архикн. Фридрих, в руках якого спочиває оборона держави проти переважаючої російської інвазії. Се переконання висловив архикнязь словами, які для Українців зостануть ся незабутніми, які означають найліпше свідцтво для хороброго, вірного державі поведіння українських військ, українських легіоністів, як також народу, й матимуть як найбільше значіння для дальшого розвитку Українців у Галичині й Буковині, як також для їх становища в державі.

Ніяка нація не зустрічала стільки перешкод і небезпек у проявлюванню своєї лояльності, що граничний український нарід. Се дуже часто можна було сконстатувати ще в часах мира, коли не було мови про війну. Особливі національні відносини, зокрема в Галичині, спричинили, що лояльність Українців зоставала найчастійше без нагороди; що більше, вони мусяли почувати ся упослідженими в порівнанню з малою групою русофілів. На наше здивовання деякі чинники підпирали між українським народом у Галичині агітацію, ведену Росією. В галицькій соймі, як також у парламенті, русофіли знаходили приятелів, а Українців упосліджувано, спинювано в розвитку, навіть гнетено. Дуже часто повставали зовсім невірні думки про високу вартість Українців для держави. Аж війна вияснила сю справу й Українці своїм героїзмом і постійністю усунули на все останні сумніви. Цінні скарби на будучність зібрали Українці в бурливих днях війни, скарби, які внукам і правнукам уможливають свобідний розвиток. Архикн. Фридрих буде для української нації найпевнішим свідком, коли настане пора перебудови держави. Архикн. Фридрих висловив українській нації подяку вітчизни. Українці можуть надіятися, що їх випробована, справжня вірність знайде повну оцінку“.

Східно-європейські питання. На запрошення керуючих політичних кругів у Франкфурті н. О. мав 13 марта посол до австрійської Державної Ради др. Евген Левицький виклад про „східно-європейські проблеми“ з особливою увагою до

української справи. Виклад викликав велике зацікавлення. Бесідник вийшов від теперішнього мілітарного й політичного положення, підкреслював коротко яко найперше східно європейське питання проблему балтійських провінцій і саме в такім дусі, що прилучення сих областей до Німеччини пожадане не тільки з політичного та стратегічного боку, але й лежить на серці німецького народу. Докладнійше вже зайняв ся др. Левицький польським питанням. Його виводи осягнули верх у ствердженню, що претенсії, які підносять ся з польського боку, не можна погодити ні з інтересами центральних держав, у першій лінії Німеччини, ні з успішною розвязкою українського питання. Бажання Польщі зміряють до того, щоб 1. запанувати, як у минулих століттях, на цілім просторі від Одеси до Балтійського моря та 2. щоб злучити в собі по можности всі національні області польської мови. Останнього бажання не можна сповнити, бо Німеччина не може зрезигнувати з своїх польських областей, щоб не наразити на небезпеку своїх корінних країв, навіть положених глибоко в державі. Першого бажання не можна тому сповнити, бо на далеких просторах колишньої польської держави не Поляки осіли ся збитою масою, а Українці і вчаси Білорусини. Щодо третьої східно-європейської проблеми — питання визволення України, виводив др. Левицький, що тут, як рідко, йде рука в руку інтерес визволення українського народу, до чого він саме зміряє, та центральних держав Німеччини й Австро-Угорщини, на котрі як на визвольників споглядає він тужно. Політика Німеччини враз з політикою Австро-Угорщини вже усталила собі напрям на полудневий схід. Але отворення Малої Азії та прилучення до центральних держав вимагають тривкого посідання Царгороду, себто заключення оборонного й заціпного союзу на життє та смерть з тими державами, що стоять сьогодні в полі проти почвирного порозуміння, включаючи й Туреччину. З другого боку вважає Московщина життєвим інтересом свого політичного й господарського розвитку розпоряджати переходом через Дарданелі та мало- й центрально-азійською господарською областю. Конечність такого становища має своє джерело головно тільки в тім, що Росія має українську господарську область, котра має свій природний вихід в Одесі й Чорнім морі. Тільки тоді, коли Україну відтягнуть ся від російської держави через прилучення її до обсягу влади центрально-європейських держав, а лишить ся в звязку з природною брамою її виходу, Царгородом, можна рахувати ся з оконечним розгромом московської держави. В такім разі була-б дійсно усправедливлена надія, що політика Москалів дала ся-б кінець кінців звернути на далекий схід і на полудне, до Персії.

Короткий історичний погляд росту й упадку української держави вкупі з визвольними змаганнями, що заховали ся в українським народі аж до 19 віку й саме тепер простують знову до нового розвитку й дають докази великої життєвности, закінчив бесідник дуже переконуючий виклад, якого вислухали зібрані з великим вдовolenням. *Др. К.*

Недуга посла д-ра Олесницького. Широко-відомий український діяч і визначний політичний провідник др. Евген Олесницький дістав 24 марта нечаяно атак у часі їзди трамваем, котрим їхав випадково також дир. Литвинович. Автомобілем перевезено зараз д-ра Олесницького до його мешкання. В недужого явив ся др. К. Левицький і лікар, котрий упокоїв родину та приятелів надією, що хорий поборе недугу й зможе вернути до своїх зайнятть. Лікарі поручили д-рови Олесницькому безоглядний спокій і порадили перевезти його до санаторії. Др. Олесницький чув ся в останніх часах дуже ослабленим наслідком надмірного перепрацьовання та жалував ся на неперестанний біль голови. Ще в п'ятницю брав участь у декількох нарадах. Сподіваємо ся, що висловлюємо бажання цілої української суспільности, котра все високо цінила працю нашого заслуженого діяча, бажуючи хорому як найшвидше прийти до сил і повного здоровля.

О культурну поміч для українського населення зайнятих областей. З окупацією Холмщини й Волині повстав для нашої суспільности обовязок дати українському населенню тих земель як найбільше успішну поміч, — матеріальну й культурну. Загальними справами організації нових земель займають ся, як відомо, за спільним порозумінням „Союз визволення України“ й „Загальна Українська Рада“; переведенне подрібної акції на всіх полях мусить стати завданням ріжних національних товариств і організацій в порозумінню з згаданими політичними репрезентаціями. Підготовленне українського шкільництва на зайнятих територіях узяли на себе товариства „Учительська Громада“, „Українське педагогічне Товариство“ та „Взаїмна поміч укр. учительства“, які утворили спільну комісію для українського шкільництва зайнятих областей. Комісія займаєть ся педагогічною стороною шкільної акції. Для технічних справ, звязаних з організацією шкільництва й загально-просвітною роботою, відкриваєть ся Бюро культурної помочи для українського населення зайнятих земель. Бюро ставить собі за ціль збирати фонди на школи, старати ся про шкільні книжки й інші середники, бібліотеки для молодіжи й учителів і ин. Які важні сі справи, — не треба окремо підносити. Зайняті землі потерпіли дуже в часі війни, — міста й села знищені, місцевої інтелігенції лишило ся небагато. Конечна є скоро й енергічна поміч з Галичини та Буковини. Грошеві жертви пересилати на книжечку ч. 9888 „Дністра“ (Львів, вул. Руська ч. 20); книжки, часописи й ин. можна складати в льокалі Бюра культурної помочи, Львів, вул. Бляхарська, ч. 11, II п. — За Бюро культурної помочи: Др. Іван Крипакевич, Андрій Жук.

➤ **Панахида по Шевченкови.** Дня 11 марта відправлено в Петербурзі в Казанськiм соборі панахиду по Т. Шевченкови. Характеристичне для сучасних російських відносин, що Українці мали спроможність пошанувати панахидою пам'ять свого найбільшого поета тільки в Петербурзі. Нема відомостей про звичайні Шевченківські панахиди на Україні.

Концерт українських кантів. Дня 21 марта мав відбути ся в залі купецького клубу в Києві концерт, що складав ся з українських кантів (духовних пісень XVI століття, псалм, пісень лірників і бандуристів). Хор складав ся зі студентів університету св. Володимира та студенток вищих жіночих курсів під проводом О. Кошиця. В програмі концерту мали увійти канти Лисенка, Стеценка, Кошиця та Яциневича. Концерт мав бути інтересний з огляду на свою програму не тільки з музичного погляду (яко рід народної музики), але також і тому, що подібний концерт відбуваєть ся в Києві перший раз. Канти входять у цикл концертів, які має улаштувати хор з обсягу народної музики (колядки, канти, веснянки).

Перенесенне „дорпатського університету“ до Катеринослава. Катеринославський магістрат постановив асигнувати 1,500.000 рублів на перенесенне дорпатського університету до Катеринослава. Проти сього перенесення виступив з гострою статією відомий російський націоналіст, проф. А. Потодін, доводячи, що на півдні Росії й так уже забагато вищих наукових закладів і що дорпатський університет треба перенести до якогось з міст центральної Росії.

Нещасливий випадок з українським кобзарем Кожушком. Сими днями в Петербурзі на розі Знаменської вулиці та Гродненського переулку зайшов нещасливий випадок з сліпим українським кобзарем Г. Кожушком, котрий ще 2 марта виступав з великим успіхом на великим українським концерті в залі Калашниківівської біржі. Хотячи сісти до воза трамваю, щоб поїхати в один будинок, де запрошено його грати на концерті, він попросив невідому йому жінку підвести його до трамваю. Жінка підвела його очевидно до самих шин, а трамвай, що надійшов саме, звалив кобзаря. Обливаючи ся кровю, Кожушко впав, держачи в руках своє єдине майно — кобзу. Потім він підвів ся та з великою трудністю дійшов до близької аптики, де дістав

першу медичну поміч. У нього розбите плече й розсічене лице, потерпіла також і невідлучна кобза. Кожушко позбавлений на довгий час можливости працювати. Його матеріальний стан дуже тяжкий. Доводимо до відома осіб, які захотіли б допомогти нещасливому кобзареві, його адресу: „Петербург, ріг Невського проспекту й Золотоніської вулиці, ч. 151, мешканне 13“.

Українська мова в школах російської України. Земства деяких губерній російської України, як подають „Биржевыя Відомости“, завели в місцевих народніх школах підручники з поясненнями в українській мові. Проти того запротестувала часть російських націоналістичних організацій. Сю справу розбирало недавно петербурзьке міністерство просвіти й рішило йти далі дотеперішньою дорогою. На гадку міністерства просвіти земства переступили свою компетенцію, українських підручників не можна допустити до російських шкіл і їх треба негайно усунути зі шкіл скрізь там, де їх уведено.

Запасна сотня У. С. С. у Відні. Всі Українці, котрі мешкають тепер поза границями Галичини й Буковини, уроджені 1899 р. й ті, яких при дотеперішніх військових переглядах признано нездатними до служби при п. і к. армії, можуть вступити до Українських Січових Стрільців. Речинець зголошування до тої сотні продовжено до дня 5 квітня 1916. Щоденно можна зголошувати ся в команді збірної станиці У. С. С. у Відні, XIV. Goldschlagstr. 108. Кождий неповнолітній доброволець має принести позволенне від родичів або опікуна, а добровольці, уроджені в рр. 1866 до 1897, мають принести посвідку, що досі не були признані здатними до військової служби. — Дмитро Катамай, командант зб. ст. У. С. С. у Відні.

Відзначення Українських Січових Стрільців. Військовий хрест заслуги третього ступня з воєнною декорацією в признанню за хоробре поведенне супроти ворога одержав полковник Гриць Коссака. Військовий хрест заслуги третьої класи з воєнною декорацією в признанню за хоробре поведенне супроти ворога одержав курінний отаман Василь Дідушок. — Найвище признанне (signum laudis) дістали сотники Роман Сушко й Осип Яримович. Золотий хрест заслуги з короною на стяжці медалі хоробрости одержав гр. кат. духовник У. С. С. Андрій Пшепюрьський. Золотий хрест заслуги на стяжці медалі хоробрости в признанню за знамените сповнюванне служби супроти ворога одержав санітарний підхорунжий У. С. С. Микита Кологон. Позволено прийняти й носити німецьку воєнну медалю заслуги четареві Зенонови Сенюті, приділеному до 19-ої дивізії піхоти. За хоробре поведенне супроти ворога одержали срібну медалю хоробрости першого ступня: команданти чет: Юліян Назарак, Антін Калинець і Антін Берегуляк (згинув). Срібну медалю хоробрости другого ступня одержали: санітарний хорунжий Роман Гаванський, десятник Дмитро Бочан, підхорунжий Франц Істерович, підофіцер Дмитро Пизюк, стрільці: Микола Лазарук і Михайло Будурович. — Бронзову медалю хоробрости одержали: четарі: Іван Іванець і Ілько Цьокан, командант чети Іван Яремич, хорунжі: Василь Соловчук і Василь Панчак, десятники: Олекса Грабар, Ілько Лоподчак і Іван Долинний, підофіцери У. С. С.: Дмитро Худобяк, Володимир Іванчук, Степан Кузьмович, Михайло Мокрий, Гриць Заячківський і Василь Сюпак; стрільці: Микола Петрованчук, Іван Туровський, Володимир Лосевський, Олекса Мацьків, Степан Григорук, Василь Остафійчук, Василь Сопель, Микола Стефанець, Луць Дейтук, Василь Сумарук, Микола Харинюк, Михайло Зварич, Іван Борчук, Микола Чарабурак, Федь Дмитерко й Іван Канач.

Відзначення Українських Січових Стрільців. Сотник У. С. С. Зенон Носковський одержав хрест заслуги 3 ступня з воєнною декорацією. Сотник У. С. С. Осип Будзиновський і четарі У. С. С. Антін Артемович і Богдан Гнатевич одержали найвище признанне (signum laudis) за хоробре поведенне супроти ворога.

Відзначення У. С. С. В корпуснім приказі полевого маршалка поручника Гофмана з 23 марта 1916, ч. 81, оголошено: I. За незвичайно хоробре поведення перед ворогом піднесено четаря XI рангі Романа Камінського (укр. улан. ескадрона) до X рангі (К. у. К. АОК. К. No. 5735 в. 1916). II. Наділено срібною медалею хоробрости II класи: підхорунжих Михайла Мінчака й Федя Мікуляка та ст. десяти. Трохима Янова. III. Наділено бронзовою медалею хоробрости: підхор. Осипа Даньківського, дес. Василя Беньківського, вістунів Семена Лисовича, Дмитра Гаврилюка, Гната Бандурку, Степана Григорука, Івана Гнідя й Гриця Варшона, стрільців Дмитра Микитюка, Михайла Лашкевича й Антона Пуцалівського. IV. Висловлено похвальне признание корпусу: вістунам Олексі Кваснюкови й Іванови Моді, стрільцям Василеви Костинюкови, Томі Панькову, Михайлови Острроверхови й Дмитрови Тісточкови. Постій, дня 24. 3, 1916.

За полкову канцелярію *др. М. Новаківський, четарь У. С. С.*

До всіх інвалідів Українських Січових Стрільців і Українських Гуцульських Добровольців з Буковини. Українська Боева Управа утворила фонд інвалідів Укр. Січ. Стрільців і Буковинських Гуцульських Добровольців. Всі інваліди мають подати свої теперішні адреси до Боевої Управи (Wien, XIV. Goldschlagstr. 108) та точні дати про свою военну службу, про відпущення з неї та про теперішнє своє заняття й доходи. Українська Боева Управа по одержанню сих дат і документів суперарбітру від приналежних команд почне виплачувати постійну пенсію інвалідам У. С. С. і Буковинських Добровольців. — Українська Боева Управа.

Українці в польських легіонах. Всі Українці, що знаходяться тепер у польських легіонах і хочуть перейти до Укр. Січових Стрільців, мають написати до Боевої Управи (Wien, XIV. Goldschlagstr. 108) і подати своє ім'я й назвище та вияснити, чи добровільно вступили до польського легіону, чи наслідком помилки, підступу, чи примусу; де тепер служать, при котрій бригаді, полку, компанії, цугу; та подати свою точну адресу й долучити заяву, що хочуть служити при Українських Січових Стрільцях. — У. Б. У.

Ворог Румунів у Державній Раді. До Державної Ради покликаний один з чільних представників російської войовничої церкви архієпископ Серафим, який свого часу вєлавив ся переслідуванням румунської мови в церквах Бєса-рабцини.

Президія „Союзу визволення України“ просить Українців на зайнятих українських землях подавати їй як найдокладніші вістки про всякі тамошні обставини, зокрема про прояви українського життя.

Редакція просить полонених Українців присилати їй свої писання, вірші та статі.

Посмертна згадка.

Єпископ Сотер Ортинський.

Саме тепер прийшла сумна вістка з Америки, що помер єпископ Сотер Ортинський. В однім з найблизших чисел подамо докладніші дані про покійника.

Просимо всіх наших передплатників і прихильників відновляти передплату, висилати належитість за замовлені книжки й брошури, а також жертви на цілі „Союзу визволення України“, для полонених Українців, Українських Січових Стрільців і т. ин. нашим чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Бібліографія.

Osteuropäische Zukunft, ч. 6. Зміст: Проф. др. Фрех. Мінеральні скарби України. II. Донецький район камінного вугля; Тудіхум. Курляндія під господарським оглядом; др. Евген Левицький. Світова господарська політика центральних держав і війна; Шмід. Господарський центр німецького мужицтва в Росії; др. В. Грооз. Балканські краї й німецьке народне господарство; Записки (Австрійський оружно-братній Союз. Лист до „Східноєвропейської Будучности“ з Володимира Волинського. Штундизм на Україні. Залізна продукція на Україні. Праця над познайомленням з Україною в Любеці); Бібліографія.

Hermann Jacobsohn, Professor der Sprachwissenschaft. Russlands Entwicklung und die ukrainische Frage. Cassel, 1916.

Професор лінгвістики Якобзон написав книжку про українську політичну справу. В своїй спеціальности — лінгвістиці — показав ся він неоригінальним і пішов за таким учителем, як Брікнер, у своїй неспеціальности, в політиці — показав ся він оригінальний у парадоксах. Професор лінгвістики хоче піднести свій голос перестороги до тих багатьох своїх земляків, „збаламучених агітацією австрійських Українців“. Не треба одначе приписувати авторови якоїсь спеціальної злоби супроти нас, — під тим оглядом він не пішов за своїм учителем Брікнером, — матеріал зібраний зовсім об'єктивно, одначе тим дивніше виглядають парадоксальні конклюзії. Мимоволі маєть ся вражіння, що якась високо-політична, між рядками укрита тенденція інспірувала сього нефахового політика. Не дрібна злоба проти „майже“ неіснуючої нації...

З белетристичною зручністю переходить автор спершу історію всіх „російських племен“, а потім спеціально „Малоросії“. Зраджує при тім нахил до історичної пікантерії — й тим треба виправдати екскурси на три сторінки про те, як мили ся колись давніми часами Скандинавці. Перейшовши історію „Малоросії“, звертаєть ся автор до критики проекту самостійної української держави. Хочє доказати, що нема в „російській Малоросії“ даних, які своєю внутрішньою силою перли-б до утворення самостійної держави („Voraussetzungen, die von innen heraus zur Ausbildung eines solchen Staates drängen“), а тимчасом його доказ звучить: не конче потрібно відривати Україну від „великої Росії“... Бо от напр. питання мови. На погляд автора українська мова діалект московської (чи відома авторови думка петербурзької Академії?), але все-таки наука в московській мові спинає на думку автора сильно розвиток освіти на Україні. Та се нічого не значить, — Українець з Москалем можуть від біди порозуміти ся (ст. 40), — отже: не треба відривати України від великої Росії... Дальше говорить автор про расову відразу між Українцями й Москалями та доходить до такого погляду: „Відраза є велика, особливо в пограничних областях, одначе не така, щоб її не перемогти“ (стор. 41). Отже треба перемогти — для добра великої Росії... Дальше говорить автор про економічні відносини. На погляд автора Україна і під сим оглядом звязана з Росією, бо остання служить для неї ринком збуту. Одначе тут він уже трохи більше ласкавий: через зміну угруповання державних відносин може ся справа якоєь залагодить ся.

На кінці своїх аргументів наводить один, який своєю парадоксальністю переходить усі інші: в новій українській державі повстане на гадку автора москвофільська партія, яка буде тяжити до Росії... Як приклад наводить автор давні русофіль-

ські тенденції в Галичині. Але-ж усякі такі гравітаційні тенденції повстають тільки там, де нація не має власної державности — і в сусідній державности (яка їй більше обіщоє) шукає захисту й опіки. На самім кінці застановляє ся автор над внутрішнім значінням українського питання в Росії. Чому Росії конче асимілювати Українців? Аби здобути чисельну перевагу в державі, щоб мати тих старанно автором обчислених: 66.8%. Майже бачить ся між рядками тихе виправданне такої „конечної“ акції. Автор одначе має надію, що знайдуть ся виrozumілі Великороси, які й бідним „Малоросам“ позволять розвивати їх бідну культуру. А тепер ще декілька слів про сю високополітичну, між рядками укриту тенденцію. Чи не бачить автор у сильній Росії з 66.8% пануючої нації будучого союзника проти страшного John-a Bull-a?

Др. Н. Гаморак.

Виказ жертв на полонених Українців:

прими: д. Н. Дячишин, Баналюка, 40 К.; о. Іван Кипріян, Немирів, 5 К.

книжками: д. Мартин Пожарський — 32 кн. „Літер.-Наук. Вістника“ за рр. 1910—12; др. К. Трильовський, 6 бр. і „Січові Вісти“ за р. 1912—13; о. Антін Федорак, Тісна, 6 бр., 1 кален., „Неділя“ за рр. 1911—12, „Здоровле“ за рр. 1912—14 і „Емігрант“ за 1914 р.

Складаючи щиру подяку за сі жертви, просимо дуже дальших, щедріших, бо просьбам, котрі щоденно дістає „Союз“ від полонених земляків, можемо тільки в дуже малій часті вдоволити.

*

Виказ жертв на Українське Січове Військо.

На сю ціль надіслали до „Союзу визволення України“ в лютім: Ол. Гоговський 55 К., Читальня „Просвіти“ в Колоколині-Букачівці 50 К., Яр. Кирилюк (виграний заклад) 20 К.; Мих. Коношешський 20 К., Ф. Моравський 10 К., Ів. Одовічук 10 К., Вас. Лукіянів, кадет, Кобленцшлюс, 6 К., Ф. Онуферко 4 К., Р. Жуковський 21.30 К. як складку оселі виселенців у Вольфсберзі в Каринтії по 2 К.: Т. Вартошко, В. Басараб, П. Туз, Д. Якимішин; по 1 К.: Д. Васирина, Ів. Гвоздецький, В. Левосюк, М. Маліборський, Н. Томин; О. Патуля 80 сот., В. Вишневецький 60 сот.; по 50 сот.: Т. Гавриленко, Ів. Куц; по 40 сот.: В. Гладун, П. Зазуля, Т. Курилович, Гр. Лоус, В. Перень, Т. Рурак, М. Сабадаш; В. Костик 30 сот.; по 20 сот.: М. Бабюк, М. Бразнюк, С. Бучма, Ів. Васирина, В. Войтович, Як. Крох, Т. Лабаш, Андр. Мокрий, Ів. Пака, В. Петруняк, М. Попадюк, В. Совак, Ст. Чопик; по 10 сот.: Ст. Бурмич, В. Матвіїв.

Коштом і заходом Загально-Української Культурної Ради, яка заспокоює духові потреби українських збігців у часі війни, а особливо на еміграції, появили ся ось такі видання:

1. Б. Лепкий: „З великих днів“ — В борбі за волю. Літературна збірка з ілюстраціями. Ціна 30 сот. Зміст: Олександр Колесса: Заспів, Олесь: Як прекрасна царівна, Б. Лепкий: Михайло Павлик, П. Карманський: Ой, не будить його, Б. Лепкий: Поезія, друже, всюди є, І. В. Українські Стрільці під Галичем, В. Пачовський: Січовим Стрільцям, Незвісний: Жовнярська думка, Б. Лепкий: Остання, Олесь: На чужині, Б. Лепкий: Сльози, Олесь: На цвинтар сумно не ідїть.
2. Філ. Колесса: „Воєнні Квартети“ на мужеський хор. Присвята Українським Січовим Стрільцям. Ціна 2 К. Зміст: О. Маковей: Пісня Січових Стрільців, Б. Лепкий:

Тим, що упали, В. Щурат: Думка на чаті, О. Маковей: Жовнярські похорони, Мотив народної пісні: Червона калина, Б. Лепкий: Журавлі.

3. Свящ. Ол. Коренець: Молитвенник для Українців-жовнівців католиків. Ціна опр. 1 К. Напрям патріотичний український.
4. Др. В. Щурат-Філярет Колесса: Жовнірські пісні О. Ю. Федьковича, з нотами. Ціна 40 сот. Зміст: Австрійський гимн народний, Ще не вмерла Україна, В. Щурат: Гуцульський поет, Марш на Італію, Кельнер-Марш, Під Маджентов, Наш цісар, Наша фана, До бою, Виправа в поле, Нічліг, Нічліг під Касано, У Вероні, Думка, Три сарльчики, Рекрути, Жовняр, Ударили тамборики, Гоя, пане, ти наш.

Лагодять ся до друку:

1. Під чужим небом. Оповідане з життя наших переселенців.
2. Богдан Лепкий: Тим, що упали. Збірка поезій.
3. Богдан Лепкий: Український сьпіваник з нотами.
4. Слово о полку Ігоря в перекладах Т. Шевченка, Максимовича, Мирного, Лепкого, Щурата й ин.

Згадані книжки набувати можна по означеній вище ціні за попереднім надісланнем грошей у канцелярії Загально-Української Культурної Ради, Відень, VIII, Strozzigasse, 32/12.

На переломі. Памяткова книжка Союзу визволення України з додатком календаря на роки 1916 і 1917. Під сим заголовком вийде протягом квітня, найдалі в перших днях мая ілюстрована книжка в обемі понад 25 аркушів (звичайної вісімки) з дуже багатим змістом, який в першій мірі має на цілі національне українське освідомленне. Книжка тривкої вартости. Можна згори сказати, що хто тільки побачить сю книжку, купить її. Тих, що книжку замовили, просимо не нетерпелити ся, бо в Відні при видаванню українських книжок приходиться борювати великі технічні труднощі. Ціна книжки, хоч кошти друку величезні, не велика — всього 2 К. Наші інституції, видавництва й підприємства повідомляємо, що книжка друкується в числі двадцять тисяч примірників і радимо в їх власнім інтересі поспішити з надісланнем оголошень. Ціна оголошень: за цілу сторону 90 К., за пів сторони 50 К., за чверть сторони 30 К.

Зміст: Др. Евген Девицький. Листи з Німеччини. IV. — Н. В. З румунських голосів про українську справу. — Микола Троцький. В Дузі й поза нею. — к. За тиждень. — У. С. С. Юра Шкрумеляк. Йорданський опір. — А. Бабюк. Тернова доріжка (з спогадів У. С. С.). — І. Н. Дено з життя австрійсько-угорського 24 полку ніхоти. — З народньої словесности галицької України в часі війни. — Свй. З Володимира Волинського. — Лист до „Союзу визволення України“. — Німецька преса про українську справу. — Вісти: Президія З. У. Р. в архив. Фридриха. Східно-європейські питання. Недуга посла д-ра Олесницького. О культурну поміч для укр. населення зайн. областей. Панахида по Шевченкові. Концерт укр. музикантів. Перенесенне „дорпатського університету“ до Катеринослава. Нещасливий випадок з укр. козарем Кожушком. Укр. мова в школах рос. України. Справи У. С. С.: Запасна сотня у Відні, відзначення, інваліди, перехід з польських легіонів. Ворог Румунів у Державній Раді. — Посмертна згадка. Єпископ Сотер Ортинський. — Бібліографія. — Виказ жертв для полонених Українців і У. С. С.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.

Українська державна
наукова бібліотека